

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

Ἡ τέχνη τῆς ἀγάπης

ΤΟΥ Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ἐπ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Μαθητεία καὶ ἀσκήση διὰ βίου

Σὲ προηγούμενο σημείωμά μας ἀναφερθήκαμε σὲ ἐπιστράτευση δυνάμεων ποὺ θὰ τελεσφορήσουν στὴ στοιχειοθέτηση ἀπὸ μέρους μας τῆς «στάσεως φιλοξενίας», ἔκφραση καὶ καρπὸ τῶν στάσεων ὑποδοχῆς καὶ ἀγάπης. Λέγαμε μάλιστα ὅτι οἱ στάσεις αὐτὲς ἀπαιτοῦν μὴ ἐξάσκηση ὑπὸ ἐπίβλεψη ἢ ἐποπτεία γιὰ νὰ εἶναι ἐγγυημένη ἢ ὀρθὴ ἀσκήση καὶ ἐφαρμογὴ τους. Αὐτὴ πάλι: ἢ

ἐξάσκηση προϋποθέτει μὴ μὲθοδο, τὸ πῶς θὰ γίνῃ. Στὴ ροὴ τοῦ λόγου, ἐντελῶς συνειρμικά, μᾶς ἔρχεται στὸ νοῦ ἡ φράση τοῦ Μ. Βασιλείου ἀπὸ τοὺς Ὅρους κατὰ πλάτος (β', PG 31, 908 B) :

«Ὅτι μὲν γὰρ χρὴ ἀγαπᾶν ἀκηράμεν, πῶς δ' ἂν τοῦτο κατορθωθεῖ μαθεῖν ἐπιζητούμεν».

(Ἔχουμε ἀκουστὰ ὅτι πρέπει ν' ἀγαπάμε, ἀλλὰ ἐπιθυμοῦμε νὰ μάθουμε πῶς εἶναι δυνατό νὰ τὸ κατορθώσουμε).

Ὁ μέγας αὐτὸς σοφὸς ἱεράρχης καὶ παιδαγωγὸς θέτει μ' ἕναν καίριο τρόπο τὸ βλοζήτημα τῆς μαθητείας καὶ τῆς ἀσκήσεως στὴν ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη φαίνεται νὰ εἶναι κατόρθωμα. Μόνο ποὺ δὲν κατορθώνεται ἀπαξ διὰ παντός, εἶναι ἀσκήση διὰ βίου· δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ πρώτην καὶ τελευταίαν φοράν· εἶναι ἔργο ποὺ «παίξεται» σὲ πολλές «ἐποχές» καὶ ἀπειρα «ἐπεισόδια», ποὺ ἀρχίζει κάποτε καὶ δὲν τελειώνει ποτέ· εἶναι ἔργο γιὰ ὅλες τὶς ἐποχές καὶ φάσεις τῆς ζωῆς ἐνὸς ἀνθρώπου, ποὺ συνεχίζεται ἐφ' ὅρου ζωῆς.

Εἶναι γυμνασία μὲ ποικίλα γυμνάσματα καὶ ἀσκήσεις, ἐμπειρίες καὶ ἐνεργήματα, γιὰ νὰ θμηθοῦμε καὶ τὸν «ἐμπειρικὸ - ἐνεργητικὸ» δρομὸ τῆς ἀγάπης ποὺ ἔχουμε δώσει. Δὲν εἶναι, δηλαδή, κάτι αὐτονόητο, κάτι τὸ φυσικὸ, γι' αὐτὸ ἄλλωστε μιλήσαμε γιὰ ἐπιστράτευση ποικίλων δυνάμεων.

Ἡ συμβολὴ τῶν πατέρων τῆς ἐρήμου: Ἀββᾶς Ἰσαὰκ ὁ Σύρος

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, γνωστὲς ὄλων αὐτῶν τῶν δυσκολιῶν μᾶς δείχνουν τὴν «καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν» στοιχοῦντες στὸ παράδειγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Α' Κορινθίους 16' 31). Τὸ καιὸν Πατέρα θὰ ἐπιλέξουμε γιὰ «ὁδοδείκτη» εἶναι ἀσήμαντο στατιστικῶς θέμα. Ὁ κάθε Πατὴρ εἶναι στὴ γλώσσα τῆς στατιστικῆς ἐπιστήμης «τυχαῖον» μὲν, μεγάλης ὅμως καὶ ὄχι ἀνευ ἀξίας «δείγμα». Ὅτι δὴποτε καὶ νὰ θροῦμε στὸν «Θησαυρὸ» τῶν Πατέρων ἀναφορικὰ μὲ τὸ μέγα θέμα τῆς ἀγάπης εἶναι εὐρημα¹.

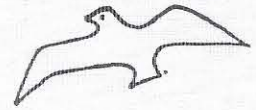
Θελήσαμε, λοιπόν, μὲ ἕνα τέτοιο «εὐρημα» νὰ δείξουμε αὐτὸν τὸν «ὑπέροχο δρόμο» τῆς ἀγάπης, ἐρασισημένο ἀπὸ τοὺς Ἀσκητικὸς Λόγους τοῦ ἀββᾶ Ἰσαὰκ τοῦ Σύ-

Ἀββᾶς Ἰσαὰκ ὁ Σύρος. Χεῖρ Β. Λέπουρα*.

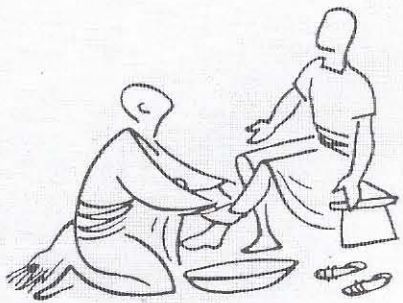
«Ἡρωτήθη τί εἶναι καρδιά ἐλεήμων; Καὶ εἶπε. Καρδιά ἐλεήμων εἶναι καὶσιν καρδίας ὑπὲρ πάσης τῆς κτίσεως, ἡγοῦν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ὀρνέων, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν δαιμόνων, καὶ ὑπὲρ παντός κτίσματος». (Λόγος ΠΑ', σ. 270).

σ ε δρόμους ποιμαντικής διακονίας

ρου. Το σημερινό μας σημείωμα θα έπρεπε να το επιγράψαμε: **ἄ σ κ η σ η ἔ ν ἄ γ ἄ π η** στις διαπροσωπικές σχέσεις.

Διαλέξαμε επίτηδες ένα κατ' ἐξοχήν νηπτικό, μουσικό συγγραφέα, έναν ἐρημίτη και αποτραπηγμένο από τὰ ἐγκόσμια ἀσκητή, πού ἔζησε τὸν Ζ' μ.Χ. αἰώνα και

για ἓνα πολὺ μικρὸ διάστημα διετέλεσε μάλιστα και ἐπίσκοπος Νινευῆ, για να φανερωθεῖ με αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ πόσο κοντὰ μας βρίσκονται αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, πού συχνὰ ἔχουν διαβληθεῖ ὡς ἀπόκοσμοι και χωρίς ἐνδιαφέρον για τὸν ἄνθρωπο, τίς ἀνάγκες και τὰ προβλήματα του².

Ὁ ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος συζευγνύει τὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ τὸν κόσμον με τὴν «περιχώρησιν» τοῦ κόσμου. Ζεῖ μοναχικὸς αὐτὸς ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων, εἶναι ὅμως μαζί με τοὺς ἄλλους μέσα στὴ μοναξιά του (πρὸβλ. «πάντων χωρισθεὶς και πᾶσι συνημοσμένος»). Ἄσκει τὴν «τέχνη τῆς ἀγάπης»³, ἔπως μᾶς λέγει ὁ μεταφραστής του στὰ γαλλικά, γάλλος «ποιητής», ὀρθόδοξος Jacques Touraille (σ. 49, 51), μιᾶς ἀγάπης πού ἐκτείνεται σὲ ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ ἀκόμα και στοὺς δαίμονες⁴.

1. Προκαταρκτικὰ βήματα

Οἱ διδασκῆς του εἶναι ἰδιαίτερα καθοδηγητικὲς στὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο ὀφείλουμε να εἰσέρχουμε σὲ σχέση με τοὺς ἄλλους και να ρυθμίζουμε τίς διαπροσωπικὲς μας σχέσεις, ἔταν μάλιστα ἀσκοῦμε ὑπεύθυνα σ υ μ β ο υ λ ε υ τ ι κ ῆ ἀγωγή μαζί τους.

Πόσες φορές δὲν ἐρχόμαστε σὲ ἐπαφή με τὸν ἄλλο σὰν ὁ πλησίον μας να ἦταν μιὰ ἐξαυλωμένη ὑπαρξὴ ἀγνοώντας τὴν σωματικὴ του ὑπόσταση και κατάσταση τῆς δεδομένης στιγμῆς. Φροντίζουμε μάλιστα, χωρίς οὔτε καν να προλάβει, ἐκεῖνος να πάρει ἀνάσα, ἐμεῖς, ἀπνευστί, να τοῦ μεταδώσουμε ὅλα τὰ «ψυχαφέλιμα», σὰν ὁ ἄνθρωπος να ἦταν μόνο ψυχὴ. Ὁ ἀββᾶς Ἰσαάκ, ἐμπειρὸς «ξενοδόχος» τῆς ἐρήμου μᾶς συμβουλεύει:

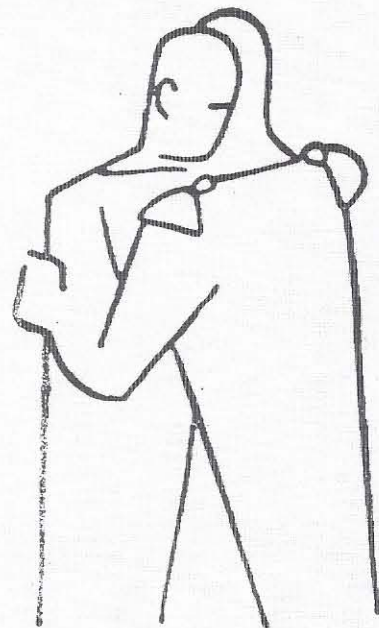
«Ὅταν θέλεις να συμβουλευθεῖς κάποιον σὲ καλὸ, πρῶτον ἀ ν ἄ π α υ σ ο ν αὐτὸν σ ω μ α τ ι κ ῶ ς και τ ῖ μ ῆ σ ἔ τ ο ν μ ἔ λ ὀ γ ο ἄ γ ἄ π η ς· γιατί τίποτε ἄλλο δὲν

πείθει τόσο τὸν ἄνθρωπο, ὥστε να μεταβάλει ἑαυτὸν ἀπὸ τὴν κακία στὴν ἀρετή, ὅσο ἡ τιμὴ τὴν ὁποία βλέπει ἀπὸ σένα» (Λόγος ΟΓ' σ. 256).

Ἡ σωματικὴ ἀνάπαυση τοῦ πλησίον μαζί με τὸν τιμητικὸ λόγο ἀγάπης πού προφέρουμε πρὸς αὐτὸν συνιστοῦν τίς ἐστίες μιᾶς «ἐλλείψεως» (γεωμετρικοῦ ἐλλειπτικοῦ κύκλου), πού κατορθώνουν τελικὰ να γράφουν ἓνα πλήρη κύκλο με οὐσιαστικὸ κέντρο τὸν Κύριο τῆς ἀγάπης και να ἀποκαταστήσουν τὴν ἐπικοινωνία μεταξύ τῶν προσώπων⁵.

2. Δεῖγμα μεγάλης ἀξίας

Στὴ συνέχεια ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ να παραθέσουμε ἓνα μακρότερο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Ε' Λόγος του (σ. 28-29), τὸ ὁποῖο και θὰ «σχολιάσουμε» ἀκολουθῶς, ὄχι τόσο γιατί ὁ λόγος τοῦ ἀββᾶ Ἰσαάκ ἔχει ἀνάγκη τῶν δικῶν μας σχολίων — ἐδῶ τὰ σχόλια σταματοῦν ὅπως λέγει και ὁ ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς Σταυρονικήτα π. Βασίλειος — ὅσο για να δείξουμε τὴ δικὴ μας προσπάθεια για μιὰ

πρῶτη «συλλαβιστὴ» ἀνάγνωση τοῦ καιμένου και ἓνα τρόπο πού μᾶς διευκόλυνε στὴν κατανόησή του ἔταν τὸ πρωτοδιαβάσαμε.

«Ἀνάγκασον σεαυτὸν, ἵνα, διὰν ἀπαντήσης τὸν πλησίον σου, τιμῆσης αὐτὸν ὑπὲρ τὸ μέτρον αὐτοῦ, και φίλησον τὰς χεῖρας και τοὺς πόδας

αὐτοῦ, καὶ κράτησον αὐτὰς πολλάκις μετὰ πολλῆς τιμῆς, καὶ θέσον αὐτὰς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς σου, καὶ ἐπαίνεσον αὐτὸν ἀκόμη καὶ εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει καὶ, ὅταν χωρισθῇ ἀπὸ σοῦ, εἰπέ δι' αὐτὸν ὅτι καλὸν καὶ τίμιον καθότι διὰ τῶν τοιούτων σου τρόπων ἔλκεις αὐτὸν εἰς τὸ καλόν, καὶ ἀναγκάζεις αὐτὸν νὰ σ' ἐντρέπῃται διὰ τὸν ὅποιον ἔκαμες εἰς αὐτὸν χαιρτισμόν, καὶ σπεῖρεις εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σπέρματα ἀρετῆς.

Σὺ δὲ ἐκ τοῦ τοιούτου σου καλοῦ τρόπου συνηθίζεις καὶ ἀποκτῶς τύπον καλόν, καὶ πολλὴν ταπεινώσῃν καὶ ἄνευ κόπου κατορθοῖς μεγάλας ἀρετὰς· ἐκτὸς δὲ τούτου, καὶ αὐτὸς ὁ πλησίον σου ἐὰν ἔχη τι ἐλάττωμα, οὕτω τιμώμενος παρὰ σοῦ, εὐκόλως δέχεται παρὰ σοῦ τὴν θεραπείαν αὐτοῦ, ἐντρέπόμενος διὰ τὴν ὁποίαν προσέφερες εἰς αὐτὸν τιμὴν.

Τούτων τὸν τρόπον διατηρήσον πάντοτε, τὸ νὰ γλυκοχαιρεῖς καὶ νὰ τιμᾷς πάντας, καὶ μὴ παρακινήσῃς τινὰ εἰς θυμόν, ἢ φθονήσῃς, ἢ

ἀποστραφῆς, μήτε δι' αὐτὴν αὐτοῦ τὴν πίστιν, μήτε διὰ τὰ κακὰ αὐτοῦ ἔργα· ἀλλὰ προσφλάττου, καὶ μὴ ἐλέγξῃς τινά, μήτε νὰ μειωθῆς διὰ κανὲν πράγμα· καθότι ἔχομεν πάντες εἰς τοὺς οὐρανούς κριτὴν, ὅστις δὲν ἀποβλέπει εἰς πρόσωπα.

Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἐπιστρέψῃς τὸν πλησίον σου εἰς τὴν εὐθειαν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, λυπήσου δι' αὐτόν, καὶ μετὰ θαυμάσιον ἀγάπης εἰπέ εἰς αὐτόν ἕνα, ἢ δύο μόνον λόγους, χωρὶς νὰ ἐξαφθῆς κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, ἵνα μὴ ἴδῃ εἰς σὲ σημεῖον ἐχθρῶς· διότι ἡ ἀγάπη δὲν ἠξεύρει νὰ θυμώσῃ, οὔτε νὰ παροξύνῃται, οὔτε νὰ μέμφεται τινὰ μετὰ πάθος.

Ἡ ταπεινώσις εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἀγάπης καὶ τῆς γνώσεως, ἥτις γεννᾶται ἐκ καθαρῶς συνειδήσεως· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, εἰς ὃν πρόκειται ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

* Οἱ πηγές τῆς εἰκονογραφίσεως τοῦ παρόντος ἄρθρου εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: Δημητρίου Σταυρολάου (Πρωτοπρεσβυτέρου), Προσευχὴ — Ἐλευθερία — Ἀγιότητα, Ἀθήνα, Ἐκδ. «Λειμών», 1980, σ. 16· Καινὴ Διαθήκη, σὲ νεοελληνικὴ ἀπόδοση, ἔκδοση τῆς «Βιβλικῆς Ἑταιρείας», Ἀθήναι 1975, σ. 251, 534, 183· σῆμα ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλο τοῦ προγράμματος τοῦ διεθνοῦς συμποσίου ποιμαντικῆς φροντίδος καὶ συμβουλευτικῆς με θέμα: ἡ τόλμη τῆς ἐλευθερίας, πού ἔγινε στὸ Ἐδιμβούργον 8 μετὰ 15 Αὐγούστου 1979.

1. Ἐδῶ κάνουμε ὑπαινιγμὸν στὸν Ἐνωσιολογικὸ θησαυρὸ τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας, πού συντάσσεται ὑπὸ τὸν Καθηγητὴ Ἡλία Βουλγαράκη. Βλ. τεύχος μετὰ τὴν περιγραφή τῆς ἔρευνας, τὴ σημερινή της κατάστασις (Ἀθήνα 1982) καὶ δεῦγμα ἐργασίας ἀπὸ τὸν κύκλον ἐνωσιῶν «ἀγάπη», «ἐλεησύνη» «φιλανθρωπία» (σ. 20-46). Χρήσιμη ἐπίσης εἶναι ἡ ἀναδρομὴ στὸ συστηματικὸ ἰδεολογικὸ εὐρετήριο (στὰ λήμματα «ἀγάπη», «φιλαλληλία») τῶν δύο — ἀναμένεται καὶ τρίτος — τόμων τῆς Κοινωνικῆς διδασκαλίας Ἑλλήνων πατέρων: κείμενα, πού ἀποθησαύρισε ὁ Ν.Θ. Μπουγάτσος καὶ ἐκδίδει ἡ «Ἀποστολικὴ Διακονία» (Ἀθήναι 1980, 1982).

2. «Ἡ ἀσκητικὴ μόνωση ἔχει ἕνα αὐθεντικὸ κοινωνικὸ περιεχόμενον πού μπορεῖ νὰ διδάξῃ πολλὰ στὸν σύγχρονον ἄνθρωπον πού ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκπαιδευθῇ στὴν ἀδελφογνωσίαν!» παρατηρεῖ ὁ Καθηγητὴς Ἰωάννης Κορναράκης στὸ κεφάλαιον: Ἡ κοινωνικὴ φύσις τῆς ἀσκητικῆς ἡσυχίας, τοῦ μελετηματός του γιὰ τὸν Ἰσαάκ τὸν Σύρον, Ἀνατύψεις τῆς πατερικῆς ἐρήμου μέσα στὸ σύγχρονον κόσμον, Θεσσαλονίκη, Ἐκδ. Π. Πουρναρά, 1972, σ. 43.

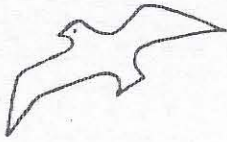
3. Στὴν «Τέχνη τῆς Ἀγάπης» ἔχει ἀφιερῶσει ἕνα ἀπὸ τὰ βιβλία του καὶ ὁ Ἐριχ Φρόμ (1900-1980). Στὸ δοκίμιον αὐτὸ,

γραμμένο τὸ 1956 — σὲ ἑλληνικὴ μετάφρασις κυκλοφόρησε ἀπὸ τὴν Ἐκδ. Μπουκουμάνη, Ἀθήνα 1978, 152 σ., ὁ Ἐριχ Φρόμ προσεγγίζει πολυδιάστατα καὶ σ' ὅλη της τὴν ἔκτασι τὴν Ἀγάπην. Οἱ ἰδέες του ἀποτελοῦν μιὰ γέφυρα καὶ μποροῦν νὰ φανοῦν πολὺ χρήσιμες στὴ διάβασή μας πρὸς τὴν περιοχὴ τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου.

4. Πρόκειται γιὰ τὴν ἔκδοσι: Isaac le Syrien, Oeuvres spirituelles, στὴ σειρά «Théophanie», τῶν Ἐκδ. Desclée De Brouwer 1981, 508 σ., μετὰ προλεγόμενα τοῦ Olivier Clément, εἰσαγωγὴ τοῦ Ἡγουμένου τῆς Ἱ. Μ. Σταυρονικήτα Ἀρχιμ. Βασιλείου, πρόλογο καὶ σημειώσεις τοῦ Jacques Touraille. Ἡ εἰσαγωγὴ εἶναι ἡ σὲ γαλλικὴ μετάφρασις μελέτη τοῦ π. Βασιλείου· Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος, ἕνα πλησίασμα στὸν κόσμον του, τῶν Ἐκδ. «Δόμος», Ἀθήνα 1981, 48 σ.

Ἡ γαλλικὴ ἔκδοσι στηρίχτηκε στὴν ἑλληνικὴ ἔκδοσι, τὰ εὐρεθέντα ἀσκητικὰ, πού εἶναι μετάφρασις στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ἀπὸ τὴν συριακὴν γλῶσσα. Ἐκδόθηκε στὴ Λειψία τὸ 1770 καὶ ἀνατυπώθηκε ἀπὸ τὸ Χ. Σπανὸ στὴν Ἀθήνα τὸ 1895. Κυκλοφορεῖ καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκδ. Ρηγοπούλου στὴ Θεσσαλονίκη. Οἱ ἀσκητικοὶ λόγοι κυκλοφοροῦν καὶ στὴν καθαρῶς ἀπὸ τὴν Ἐκδ. «Ἀστέρως», Ἀθήναι 1961, 352 σ. Τὰ κείμενα πού παραθέτω προέρχονται ἀπὸ τὴν τελευταία αὐτὴ ἔκδοσι.

5. Χαρακτηριστικὸ δείγμα σύγχρονης ἀνάλογης πρακτικῆς συναντοῦμε στὴ συμπεριφορὰ τοῦ παπα-Σάββα τοῦ Πνευματικοῦ ἀναφορικὰ μετὰ τὴν ἀτμόσφαιρα ἀναπαύσεως κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῶν προσερχομένων στὴν ἱ. Ἐξομολόγησι. Βλ. στὸ ὁμώνυμον βιβλίον τοῦ Ἀρχιμ. Χερουβείμ ἀπὸ τὴν Ἐκδ. Ἱ. Μ. Παρακλήτου, Ὁρωπὸς Ἀττικῆς 1979, σ. 60-61.

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

‘Η τέχνη τής αγάπης*

ΤΟΥ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
‘Επ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Κλιμάκωση τής συμπεριφορᾶς

1. Ὁ ἔπαινος ὑποχρεώνει

Ὅλα αὐτὰ βέβαια, πού ὑποδεικνύονται πιο πάνω, δὲν εἶναι εὐκόλα γιὰ νὰ ἐπιτελεσθοῦν ἀπὸ μέρους μας· δὲν γίνονται αὐθόρμητα οὔτε εἶναι καὶ αὐτονόητα. Ποικίλοι ψυχολογικοὶ μηχανισμοὶ — ὅπως γιὰ παράδειγμα τῆς προβολῆς, τῆς ἀντιστάσεως, τῆς μεταβιβάσεως καὶ ἄλλοι μηχανισμοὶ ἀμύνης— παρεμβάλλουν καὶ καθορίζουν τὸν τύπο τῆς συμπεριφορᾶς μας πρὸς τοὺς ἄλλους.

Γιὰ νὰ τύχουν ἐφαρμογῆς οἱ «συστάσεις» τοῦ ἀδῶα προϋποθέτουν ἕναν ἐξ α γ α γ κ α σ μ ὸ τοῦ ἑαυτοῦ μας γιὰ νὰ συμπεριφερόμαστε ἀνάλογα πρὸς τὸν πλησίον μας ὅταν τὸν συναγῶμε. Νὰ τὸν καλωσορίζουμε, δηλαδῆ, νὰ τὸν γλυκοχαιρετᾶμε, νὰ τὸν τιμοῦμε πάνω ἀπὸ τὰ μέτρα του καὶ νὰ τὸν ἐπαινοῦμε καὶ γιὰ ἐκεῖνα ἀκόμα πού δὲν ἔχει. Ὅλα αὐτὰ μάλιστα νὰ τὰ κάνουμε ὄχι μόνο ὅταν εἶναι μπροστά, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμα χωρισθεῖ ἀπὸ μᾶς νὰ λέμε γι’ αὐτὸν κάθε καλὸ καὶ τίμο.

Εἶναι ἄλλωστε συνηθισμένο νὰ λέμε ἄλλα μπρὸς καὶ ἄλλα πίσω. Γι’ αὐτὸ μόνο ὅταν μάθει ὅτι τὸν τιμοῦμε καὶ στὴν ἀπουσία του καὶ δὲν τὸν διασύρουμε, τότε θὰ αἰσθανθεῖ πὼς αὐτὰ πού τοῦ λέγαμε δὲν ἦταν μόνο λόγια κολακευτικὰ ἢ γιὰ νὰ κάνουμε ἐντύπωση στοὺς παρισταμένους. Μὲ τὸν τρόπο μας αὐτὸ τὸν παρασύρουμε στὸ καλὸ καὶ τὸν ἀ γ α γ κ α ξ ο υ μ ε νὰ μᾶς γτρέπεται: σὲ περίπτωσι πού θὰ ἤθελε νὰ συμπεριφερθεῖ διαφορετικὰ καὶ μὲ διαγωγή ἄλλη ἀπ’ ἐκαίνη γιὰ τὴν ὁποία τὸν ἐπαινεσαμε ὅταν τὸν χαιρετίσαμε· ἔτσι σπέρνουμε στὴν φυγή του σπέρματα ἀρετῆς.

Κι ἂν ἀκόμα ὁ πλησίον μας ἔχει κάποιο ἐλάττωμα θὰ δεχθεῖ ἀπὸ μᾶς εὐκόλα τὴν θεραπεία του, ὅταν τὸν τιμοῦμε μ’ αὐτὸν τὸν τρόπο. Εἶναι οὖν νὰ ἐνεργοποιεῖται αὐτὸ πού στὴν κοινὴ γλῶσσα ὀνομάζουμε «φιλότιμο», πού τόση πέρασι ἔχει σὲ μᾶς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου⁶.

2. Σιῶχος μας τὸ χαμένο κέντρο

Ὁ ἐπαινετικὸς αὐτὸς τόνος — πού προτείνει ὁ ἀδῶας Ἰσαὰκ— μπόρει νὰ μᾶς φανεῖ ὅτι ξεπερνᾶ: τὸ μέτρο. Θὰ πρέπει ἕμεις νὰ συλλάβουμε τὴν πρόθεσι πού

ἐκυπάρχει ν’ ἀποκαλύψει στὴν φυγή τὸ δικό της πλοῦτο καὶ νὰ τῆς δώσει ἐμπιστοσύνη ὥστε ν’ ἀναζωπυρεῖ ἀδιάκοπα τὴν ὁρμὴ τῆς βουλήσεώς της», ὅπως χαρακτηριστικὰ παρατηρεῖ ἡ Anne - Marie Malingrey, ὅταν ἀναφέρεται στὸν ἐγκωμιστικὸ τρόπο πού χρησιμοποιοεῖ στὴν ἐπιστολογραφία του ἕνας ἄλλος σπουδαῖος ἐκκλησιαστικὸς παιδαγωγός, ὁ ἱ. Χρυσόστομος. Ἡ παρατήρησι αὐτὴ θρίσκει ἐδῶ τὴν οἰκεία θέσι τῆς⁷.

Ἡ ὅπως πολὺ ὁμορφα διατυπώνει ὁ πρόσφατα ἐκλιπὼν πρωτοπρεσβύτερος Ἀλέξανδρος Σμέμαν, ἡ ἀγάπη

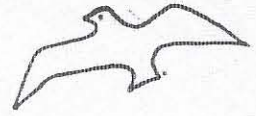
Ποῖος θὰ τολμήσει τὴν πρώτη κίνησι;

μας γιὰ τὸν ἄλλο μᾶς κάνει: «ν’ ἀνακαλύπτουμε σὲ κάθε ἄνθρωπο αὐτὸ πού τὸν κάνει ἀξιαγάπητο καὶ πού εἶναι δοσμένο ἀπὸ τὸν Θεό⁸». Ὅταν πιά τὸ ἀνακαλύψουμε ὁ τιμητικὸς μας λόγος γίνεται κάτι τὸ ἀπλό, ἔχει πού νὰ σταθεῖ καὶ νὰ κινήσει γῆ καὶ οὐρανό.

Ἀγαθὰ ἕμεις ἀποτελέσματα συντελοῦνται καὶ σ’ αὐτὸν πού μιλάει τιμητικὰ γιὰ τὸν ἄλλο. Μὲ τὸν καλὸ αὐτὸ τρόπο συνηθίζει καὶ αὐτὸς καὶ ἀποκτᾶ: καλὸ τύπο καὶ πολλὴ ταπεινώσι καὶ χωρὶς μεγάλο κόπο κατορθώνει μεγάλες ἀρετῆς. Ἐπαινώντας τὸν ἄλλο δυσκολευόμαστε στὴ συνέχεια νὰ τὸν κακολογήσουμε. Ἐχομε ἤδη ἐκτεθεῖ μπροστά σὲ ἄλλους καὶ δεσμευόμαστε νὰ ποῦμε διαφορετικὰ πράγματα ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἀκόμα, συνηθίζου-

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 234 τοῦ ὑπ’ ἀρ. 20 τεύχους.

σ ἐ δρόμους ποιμαντικής διακονίας

με νὰ βλέπουμε τὸ καλὸ στὸν πλησίον, ὅποιο καλὸ κι ἂν ὑπάρχει, καὶ νὰ τὸ ἀναδεικνύουμε προβάλλοντάς το.

3. Χωρὶς μομφή, θυμὸ ἢ πάθος

Ἀκόμα καὶ τότε ὅταν διακρίνουμε κάτι κακὸ σ' ἐκεῖνον εἴτε αὐτὸ ἀνάγεται στὴν πίστη ἢ στὰ ἔργα του. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο χρειάζεται πραγματικὰ μεγάλη προφύλαξη. Γιατί, βλέποντας αὐτὰ στὸν πλησίον μας καὶ κἀνοντάς του παρατηρήσεις μπορεῖ νὰ παρακινήσουμε τὸν ἴδιο σὲ θυμὸ ἢ ἀκόμα κι ἐμεῖς νὰ τὸν φθονήσουμε ἢ νὰ τὸν ἀποστραφούμε. Ἄν χρειαστεῖ πάλι νὰ ποῦμε κάτι, τότε ἔνα - δυὸ λόγια ἀρκοῦν κι αὐτὰ ὄχι ἐλεγκτικὰ εἰπωμένα καὶ μὲ διάθεση μομφῆς* χωρὶς ἐξάψεις θυμοῦ γιὰ νὰ μὴ τὸ ἀντιληφθεῖ σὰ σημάδι ἔχθρας.

Σὲ ἄλλα σημεία (στὸν ΟΓ' Λόγο του, σ. 250, Ε' σ. 28 καὶ ΝΗ' σ. 207) θὰ μᾶς πει ὁ ἀδελφός γιὰ τὴ δέουσα στάση μας κατὰ τὸν ἔλεγχον, τὴ διόρθωση καὶ τὴ θεραπεία. Ἐδῶ, κυρίως, τονίζει τὴ διάθεση ἀγάπης ποὺ πρέπει νὰ τὴν ἀφήσουμε νὰ ἐκφραστῆ διαύχτα. Ἡ ἀγάπη, ναι, νὰ ἐκφράζεται σὲ ὅλη τὴ θετικὴ χρωματικὴ κλίμακα ποὺ διαθέτει. Χρειάζεται ὅμως μεγάλη αὐτοσυγκράτηση στὰ ἀρνητικὰ σημεία. Οὔτε θυμὸς, οὔτε παροξυσμὸς, οὔτε μομφὴ μὲ πάθος, οὔτε κρίση. Ἡ γνώση ὅτι ἔχουμε ὅλοι κριτὴ στοὺς οὐρανοὺς μᾶς κάνει ταπεινοὺς καὶ τὸ ταπεινὸ φρόνημα εἶναι καρπὸς τῆς καθαρῆς συνειδήσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ποὺ εἶναι Κύριος ἄλων⁹.

4. Σώματι καὶ ψυχῇ

Αὐτὸ ποὺ κάνει ἐντύπωση στὸ κείμενο ποὺ ἀναγγώσαμε εἶναι μίαν ψυχασωματικὴ ἀντίληψη τῆς προσεγγίσεως τοῦ πλησίον. Μία πλήρης συμμετοχὴ ὅλων τῶν ψυχικῶν μας δυνάμεων στὸν ἀγῶνα τοῦ καλοῦ: τῶν βουλητικῶν, τῶν γνωστικῶν, τῶν συναισθηματικῶν λειτουργιῶν στὴ θετικὴ τους ἰδιαίτερα φόρτιση. Οἱ δυνάμεις αὐτὲς δισχετεύονται σωματικὰ, «ἐνσαρκιώνονται» στὶς διαπροσωπικὲς μας σχέσεις, ἔτσι ποὺ νὰ μποροῦμε νὰ μιλάμε γιὰ μίαν σωματοψυχικὴ διαπολίμανση.

Δὲν εἴμαστε ψυχροὶ παρατηρητὲς τῆς καταστάσεως τοῦ ἄλλου. Ἄν θέλουμε νὰ τὸν ἐπιστρέψουμε στὸν εὐθὺ δρόμο τῆς ἀλήθειας πρέπει νὰ λυπηθοῦμε γι' αὐτόν. Τὰ λιγιστά μας λόγια νὰ τὰ συνοδεύουν δάκρυα ἀγάπης. Ἡ τιμὴ ἐξάλλου ποὺ αἰσθανόμαστε γιὰ τὸν ἄλλο δὲν θὰ παραμείνει ἀπαθὴς καὶ ψυχρὴ, συμβατικὴ, κατὰ συνθήκη. Ὁ λόγος μας πρέπει νὰ εἶναι γλυκὺς («νὰ γλυκοχαιρετῆς»). Ἡ χειραψία μας νὰ ἀπτεται πραγματικὰ κι ὄχι νὰ ξεγλυστροῦν τὰ χέρια μας σὰ νὰ θέλουν ν' ἀποφύγουν αὐτὴ τὴν ἐπαφή, σὰν ὁ ἄλλος νὰ ἦταν μίαισμα.

Δύσκολες ἦχουν οἱ προτάσεις τοῦ ἀδελφὸ γιὰ «χειροφιλήματα» καὶ ἄλλες τέτοιου τύπου σωματικὲς ἐκδηλώσεις πρὸς καθημερινὴν χρῆση. Μόνο ἂν φέρομε στὴ μνήμη μας εἰκόνας ἀπὸ αὐθόρμητες ἐκδηλώσεις δικῆς μας

ἢ ἄλλων σὲ πρόσωπα ποὺ ὑποληπτόμεθα, ἀγαπάμε καὶ τιμάμε, σὲ ἐξαιρετικὲς στιγμὲς τοῦ βίου, μπορεῖ νὰ ἀντιληφθοῦμε αὐτὸ ποὺ ὁ πατήρ ὑποδεικνύει: σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις¹⁰.

Θυμάμαι μὲ νοσταλγία τὸν τρόπο ποὺ κάποιος ἀθωνίτης γέροντας μὲ κλιωσάρισε στὴν ἀδόξοδό μου ἀπὸ τὸ λεωφορεῖο στὶς Καρυές καὶ ἔτεινε τὸ χέρι του: λευκὸ, σταγνὸ, καθαρὸ ὅπως τὸ χέρι: ἐνὸς πολὺ νέου παιδιοῦ, μεταμορφωμένο¹¹. Μὲ τὸν ἀνεπιφύλακτο τρόπο ποὺ μοῦ τὸ ἔδινε ἦταν σὰ νὰ μοῦ ἐνεχειρίζε ὅλη του τὴν ὑπαρξὴ σ' ἐκείνη τὴν κίνηση. (Συνεχίζεται.)

6. Στὴν «παιδεία τοῦ γένους μας» ἡ παιδαγωγικὴ ἀρχὴ τοῦ φιλότιμο ὑπερβαίνει πράγματα θαυμαστά. Ἰδιαίτερη ἐφαρμογὴ βροῖται στὸ «ἐλεύθερο καὶ ἀληθινὸ πανεπιστήμιον» τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἐκεῖ «βρίσκεις ἀρρωστούς ποὺ σὲ ἀγαποῦν σὰν παιδί τους. Νοιώθεις ὅτι δὲν τὸ ἀξίζεις. Πέφτεις στὸ φιλότιμο καὶ βγαίνουν ἀπὸ μέσα σου δυνάμεις ποὺ δὲν τὶς ὑποφιαζόσουν». Βλ. κείμενο τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἐπιγραφόμενον, Τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἡ παιδεία τοῦ γένους μας, Ἅγιον Ὄρος 1984, σ. 14, 21-22. Ἡ ὑπογραμμισθὲν εἶναι δική μας.

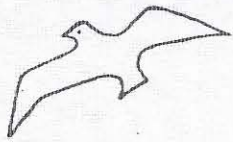
7. Anne-Marie Malingrey, στὴν εἰσαγωγὴ τῆς στὸν 13ο τόμο τῶν Sources Chrétiennes, ὅπου δημοσιεύει στὰ γαλλικὰ τὶς Ἐπιστολὲς εἰς Ὀλυμπιάδα, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, Paris, Éd. du Cerf, 1947, σ. 60.

8. Μεγάλη Σαρακοστή, Ἀθήνα, Ἐκδ. «Ἀκρίτας», 1981, σ. 29 Ἀξίζει νὰ παρατεθεῖ ὁλόκληρο τὸ σχετικὸ κείμενο: «Ἀληθινὰ τί ἄλλο εἶναι ἀγάπη παρὰ αὐτὴ ἡ μυστηριώδης δύναμις ποὺ ξεπερνᾷ τὸ τυχαῖο καὶ τὸ ἐξωτερικὸ στὸν ἄλλο» — ξεπερνᾷ δηλαδὴ τὴν ἐξωτερικὴν τὴν ἐμφάνιση, τὴν κοινωνικὴν του θέση, τὴν ἐθνικὴν του καταγωγή, τὴν διανοητικὴν του ἰκανότητα — καὶ φτάνει τὴν ψυχὴν του, τὴ μοναδικὴν καὶ μοναδικὰ προσωπικὴν «ρίζαν» τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, τὸ ἀληθινὸ κομμάτι τοῦ Θεοῦ μέσα του; Ἄν ὁ Θεὸς ἀγαπάει κάθε ἄνθρωπο εἶναι ἀκριβὲς γιὰ τὸν ἄνθρωπο μόνον γινώσκει τὸν ἀτίμητο καὶ ἀπόλυτο μοναδικὸν θεσαυρὸν, τὴν «ψυχὴν» ἢ τὸ «πρόσωπον», ποὺ ἔδωσε στὸν κάθε ἄνθρωπο. Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη λοιπὸν εἶναι ἡ συμμετοχὴ σ' αὐτὴ τὴ θεικὴ γνώση, εἶναι τὸ δῶρο αὐτῆς τῆς θεϊκῆς ἀγάπης. Δὲν ὑπόκει ἀπρόσωπη ἀγάπη γιὰ τὴν ἀγάπη εἶναι ἡ ὑπέροχη ἀνακάλυψη τοῦ «προσώπου» στὸν «ἄνθρωπο», ἡ ἀνακάλυψη τοῦ συγκεκριμένου καὶ μοναδικοῦ προσώπου μέσα στὸ σύνολο τοῦ συγκεκριμένου καὶ μοναδικοῦ προσώπου μέσα στὸ σύνολο γενικά. Εἶναι ἡ ἀνακάλυψη σὲ κάθε ἄνθρωπο αὐτοῦ ποὺ τὸν κάνει «ἀξιαγάπητο» καὶ ποὺ εἶναι δοσιμένο ἀπὸ τὸ Θεόν».

9. Γιὰ τὴ γενικὴ στάση τῶν πατέρων ὡς πρὸς τὴν κρίση τοῦ πλησίον βλ. τὴν ἀξιολογὴν πραγματεία τοῦ Καθηγητοῦ Ἡλίας Βουλγαράκη, Σὺ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου, Ἀθήνη, Ἐκδ. «Ἀστέρως», 1979, 122 σ.

10. Αὐτὴ ἡ σωματοψυχικὴ ἀντίληψη τῆς ποιμαντικῆς μᾶς ἀθεῖ πρὸς μίαν προσέγγισή της μὲ συγχρονεὺς θεραπείες, στὶς ὁποῖες κύριος στόχος εἶναι ἡ ἀκρόαση τῆς γλώσσης τοῦ σώματος (body language), στὴν παραμέληση τῆς ὁποίας ἀποδίδεται ἡ γένεση πολλῶν διαταραχῶν. Τὸ ζήτημα, βέβαια, χρειάζεται ἰδιαίτερη προσοχή. Βλ. Α. Μ. Σταυροπούλου, Ποιμαντικὴ θεολογικὴ ἐκπαίδευση καὶ ἡ συμβολὴ τῆς ποιμαντικῆς ψυχολογίας, Ἀθήνα 1980, σ. 12.

11. Πρὸ βλ. Olivier Clément, Ὁ ἄλλος ἦλιος (πνευματικὴ αὐτοβιογραφία), Ἀθήνα 1983, σ. 63.

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

Ἡ τέχνη τῆς ἀγάπης*

ΤΟΥ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ἐπ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

5. Ἄρση τῶν ἐπιφυλάξεων

Μιά τέτοια στάση αἶρει πολλές φορές τίς δικές μας ἐπιφυλάξεις κατὰ τὴ συνάντηση. Ἡ τέχνη τῆς ἀγάπης καὶ γενικότερα ἡ ποιμαντικὴ ἢ τὴ τέχνη ἔγκειται στὴν ἄρση τῶν ἐπιφυλάξεων ἐκ μέρους τοῦ ποιμνιζομένου. Ἡ προσφορά τῆς σωτηρίας χρειάζεται νὰ γίνει μὲ τρόπο ὥστε νὰ μπορέσει νὰ γίνει ἀποδεκτὴ.

Καίτοι ἄκραιο, ἐν τούτοις διαζωγραφίζει στὴν ἐντέλεια τὴ σκέψη μας τὸ πῶς κατὰ ἀνάγκη.

Ἀπὸ ἀπροσεξία πέφτει ἀπὸ τὴν ἀποβάθρα στὴ θάλασσα ἕνας Ἑβραῖος καὶ κινδυνεύοντας νὰ πνιγεῖ καλεῖ σὲ βοήθεια. Κάποιος περαστικός σπεύδει νὰ βοηθήσει, σκύβει, θουτάει στὰ νερά καὶ λέει στὸν ἄλλο: «Δώσε μου τὸ χέρι σου». Ὁ Ἑβραῖος στοιχώντας στὴν παραδοσιακὴ νοσοτροπία οἰκονομικῶν συναλλαγῶν τῆς φυλῆς του στέκει, ἀκόμα καὶ σ' αὐτὴν τὴν ὕστατη στιγμή πού διατρέχει τὸν ἔσχατο κίνδυνο, ἐπιφυλακτικὸς καὶ «δὲν δίνει» τὸ χέρι του. Ὁ ἄλλος ἀντιλαμβάνεται ὅτι κατὰ δὲν εἶπε ἢ δὲν ἔγινε σωστά. Πρὸς στιγμή αἰσθάνεται ἀμήχανα γιὰ τὸ πῶς θὰ ἐνεργήσει. Ξαφνικὰ φωτίζεται ὁ νοῦς του καὶ τείνοντας τὸ δικό του χέρι τοῦ λέει: «Πᾶρε τὸ χέρι μου». Ὁ ἄλλος ἀπλώνει τὸ δικό του γιὰ «νὰ πάρει» τὸ χέρι καὶ σώζεται.

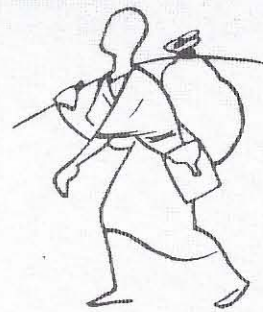
Ὁ ποιμὴν «τοῖς πᾶσι γίνεται τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσῃ» (Α' Κορινθίους θ' 22). Λαμβάνει ὑπόψη του καὶ τίς ἐλάχιστες ἐπιφυλάξεις τοῦ πλησίον. Ξέρει νὰ κρατᾷ τὰ δικὰ του λογιστικὰ βιβλία, στὰ ὁποῖα προηγεῖται ἢ στήλη «δοῦνα» καὶ ἔπειτα ἢ στήλη «λαβεῖν», χωρὶς αὐτὸ νὰ τηρεῖται πάντοτε ἀπόλυτα, γιὰ εἶναι φορὸς πού ἐπαρμόζει οἱ ἀρχές τῆς «ποιμαντικῆς» καὶ ὄχι τῆς «πολιτικῆς οἰκονομίας».

Ὅταν ἡ κίνηση αὐτὴ προσεγγίσεως τοῦ ποιμνίου εἶναι καρπὸς μακρᾶς μαθητείας, ἀσκήσεως καὶ μακροχρόνης βίαις πᾶνω στὸν ἑαυτὸ του, τότε στὴ γεννησιότητά της μεταδίδει τὰ αὐθεντικὰ αἰσθήματα πού τὸν διακατέχουν. Ἡ κίνηση αὐτὴ εἶναι ἀγάπη ἀνυπόκριτη καὶ ἀνεπιτήδευτη. Ἡ ἀνεπιτήδευτη σωματικὴ ἐκδήλωση ὅσο ἐπιτή-

δεια καὶ νὰ γίνεται φανερόνεται ἐπιτηδευμένη, φεύτικη καὶ κραυγαλέα. Ἐκεῖνο πού ἔχει σημασία εἶναι ἡ ἐναρμόνιση τῶν κινήσεων τῆς ψυχῆς πρὸς τίς κινήσεις τοῦ σώματος γιὰ νὰ ἐπέρχεται ἡ ἐπιθυμητὴ «ἁμόνοια ψυχῶν καὶ σωμάτων» καὶ κατὰ τὴν ἄσκηση τῆς ποιμαντικῆς μας διακονίας.

Ἡ ἀγάπη πάντα στέγει

Ἀντιληφθήκαμε μὲ ὅσα ἐλέχθησαν μέχρι τώρα μιὰ σωματοψυχικὴ προσέγγιση τῆς διαποιμνίσεως ἔτσι ὅπως αὐτὴ ἐξάγεται ἀπὸ κείμενα τοῦ ἁγίου Ἰσαάκ τοῦ Σύρου. Ἰδιαιτέρα πειστικὴ καίτοι πειστικὴ —πρὸς τὸ «ἀνάγκασαν σεαυτὸν»— ἦταν ἡ ὑποδεικνυομένη συμπεριφορὰ κατὰ τὴν συνάντηση καὶ τὸ ὄλο τελετουργικὸ τῶν σωματικῶν κινήσεων στὸ κείμενο πού παραθέσαμε.

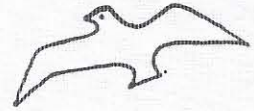

Οἱ κινήσεις αὐτὲς ἐπεκτείνονται στὴν ὀλικότητα καὶ σωματικότητά τους πέρα ἀπὸ τὴν ἐκφραστικὴ δυνατότητά τους ὡς δηλωτικὲς μόνον τιμῆς καὶ σεβασμοῦ. Στὴν ὑπολειπόμενη καὶ ἐλλειμματικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἄλλων, ὅταν ἐκείνοι εἶναι ἀκόμα καὶ «λίαν κακοὶ κατὰ τὴν πολιτείαν αὐτῶν» καλούμεθα νὰ μὴ τοὺς ἐλέγξουμε μῆτε νὰ τοὺς ὀνειδίσουμε, ἀλλὰ ρητὰ μᾶς ὑποδεικνύεται:

«Ἀπλῶσον τὸ φόρεμά σου καὶ σκέπασον τὸν πλαιόντα, καὶ ἐὰν δὲν δυνηθῆς ν' ἀναδεχθῆς οὐ τὰ παιάματα καὶ τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἐντροπὴν ἀντ' αὐτοῦ, κἂν τουλάχιστον ὑπόμεινον, καὶ μὴ κοπαισχύνῃς αὐτὸν» (Δόγος ΝΗ' σ. 211).

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 249 τοῦ ὑπ' ἀρ. 21 τεύχους.

σ ἐ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας

Ἡ ἀμαρτία ξεσκεπάζει καὶ ξεγυμνώνει τὸν ἄνθρωπο τὸν ἀφήνει ἐκτεθειμένο καὶ ἐπαίσχυντο. Καὶ τότε, ὁ πεπτωκῶς ἄνθρωπος σπαύδει· νὰ κρύψει τὴ γυμνότητά του ἢ εὐχετα· ν' ἀνοίξει· ἢ γῆ καὶ νὰ τὸν καταπιεῖ γιὰ νὰ μπορέσει ἔτσι νὰ κρυφτεῖ. Σ' αὐτὴ τὴ φάση ὁ ἀββᾶς Ἰσαὰκ μᾶς συνιστᾷ ν' ἀπλώσουμε τὸ φόρεμά μας καὶ νὰ σκεπάσουμε τὸν πταίοντα ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν περιέργων καὶ ἂν ἀκόμα αὐτοὶ περάσουν ἀπὸ μπροστά μας καὶ τὸν ἀναζητήσουν νὰ αἰσθανθεῖ καλυμμένος καὶ ἀσφαλῆς.

Οἱ ἐκφράσεις αὐτὲς δὲν εἶναι ψιλὲς εἰκόνες καὶ λεκτικὰ πυροτεχνήματα. Ἀντικατοπτρίζουν μιὰ πρακτικὴ αἰώνων. Ἀπὸ τότε, πού καὶ τὸ ρούχο, τὸ ἔνδυμα, δὲν ἦταν φτιαγμένο ἐπὶ μέτρω στὸ σῶμα μας, ἀλλὰ εἶχε περιθώριο νὰ καλύψει καὶ ἄλλους... Ἡ σημερινὴ μόδα, πού θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηρίξει κάποιος ὅτι εἶναι δηλωτικὴ τοῦ ἀτομικοῦ τῶν καιρῶν, καλύπτει τὸ περίγραμμά μας καὶ μόνο, σκεπάζει μόνις καὶ μετὰ βίας τὰ δικὰ μας τὰ μέλη. Ἡ σημερινὴ μόδα εἶναι μιὰ μόδα τῆς «διαφάνειας».

Ἄλλοτε τὰ πράγματα δὲν ἦταν ἔτσι καὶ ἡ προτροπὴ τοῦ ἀββᾶ μπορούσε νὰ ὀλοποιηθεῖ. Στὴν περίπτωσή, δηλαδή, πού οἱ ἀποδέκτες τῆς συστάσεως εἶχαν τὴν πρόθεσιν νὰ ἐνεργήσουν ἀναλόγως. Γιατὶ συνήθως στάση εἶναι ἡ δημόσια προβολὴ τοῦ παραπτώματος, ἡ προσβολὴ, ἡ μομφή, ὁ ἔλεγχος, ὁ ὄνειδισμός, τὸ ξενοτρόπισμα, ἡ διαπόμπευση τοῦ ἄλλου μπροστά σὲ ὄλους, τὸ θγάλασμα στὴ φόρα μυστικῶν καὶ ἀπορρήτων, ἢ καταγγελία στοὺς προϊσταμένους, σὲ ἐχθροὺς καὶ φίλους.

Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα πού καλύπτει καὶ τίς δύο δυνατὲς στάσεις εἶναι ἓνα περιστατικὸ ἀπὸ τὸν βίο τοῦ ἀββᾶ Ἀμμωνᾶ, μεγάλου ἄσκητοῦ καὶ ἐπισκόπου αἰγυπτιακῆς πόλεως, πού πέθανε στὰ τέλη τοῦ 4ου μ.Χ. αἰώνα. Ἀναφέρεται στὸ Γεροντικὸ (Λόγος 1· ἢ παράθεσιν ἀπὸ τὸ εἶπε Γέρων..., σ. 41-42).

Ἦλθε κάποιε ὁ Ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς σ' ἓνα τόπο γιὰ νὰ φάη. Καὶ ἦταν ἐκεῖ κάποιος ὁποῦ εἶχε φήμη κακῆ. Καὶ συνέβη νὰ ἔλθῃ ἡ γυναῖκα καὶ νὰ μπιῆ στὸ κελλί τοῦ ἀδελφοῦ ὁποῦ εἶχε τὴν κακὴ φήμη. Σὰν τὸ ἔμαθαν λοιπὸν αὐτοὶ ὁποῦ κατοικοῦσαν ἐκεῖ, ταράχθησαν. Καὶ συνάχθησαν γιὰ νὰ τὸν διώξουν ἀπὸ τὸ κελλί. Καὶ μαθαίνοντας ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ἀμμωνᾶς ἦταν σ' ἐκεῖνο τὸν τόπο, πῆγαν καὶ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ ἔλθῃ μαζί τους. Μόλις τὸ κατάλαβε ὁ ἀδελφός, πῆρε τὴν γυναῖκα καὶ τὴν ἔκρυψε σ' ἓνα μεγάλο πιθάρι. Ἐνῶ ἐρχόταν τὸ πλῆθος, εἶδε ὁ Ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς τί συνέβη καὶ γιὰ χάριν τοῦ Θεοῦ σκέπασε τὸ πρᾶγμα. Μπήκε, κἀντίσε

πάνω στὸ πιθάρι καὶ πρόσταξε νὰ ἐρευνηθῇ τὸ κελλί. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔβρασαν καὶ δὲν βρῆκαν τὴν γυναῖκα, εἶπε ὁ Ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς: «Τί ἔγινε λοιπὸν; Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς συγχωρήσῃ». Καὶ ἀφοῦ προσευχήθηκε, τοὺς ἔβγαλε ὄλους ἔξω. Πιάνοντας δὲ τὸν ἀδελφὸ ἀπὸ τὸ χέρι, τοῦ εἶπε: «Νὰ προσέχῃς τὸν ἑαυτὸ σου, ἀδελφέ». Καὶ λέγοντας αὐτό, ἔφυγε».

Νομίζω ὅτι περιττεύουν τὰ σχόλια. Ἡ ἐνέργεια ἐκείνη δὲν ἦταν πράξη ἀδιαφορίας. Ἦταν μέγιστο μάθημα καὶ πρὸς τίς δύο κατευθύνσεις. Μὲ διακριτικότητά καὶ προσοχή ὁ ἀββᾶς ἔβανε τὰ πράγματα στὴ θέσιν τους. Σ' αὐτὲς τίς περιπτώσεις ὁ ἄνθρωπος γίνεται «Θεὸς ἐπίγειος» ὅπως διηγούνται: γιὰ τὸν ἀββᾶ Μακάριο τὸν μεγάλο (Λόγος 16', εἶπε Γέρων..., σ. 157).

Γιατί, καθὼς ὁ Θεὸς σκεπάζει τὸν κόσμο, ἔτσι καὶ ὁ Ἀββᾶς Μακάριος σκέπαζε τὰ ἐλαττώματα, ὁποῦ τὰ ἔβλεπε σὰν νὰ μὴ τὰ ἔβλεπε καὶ τὰ ἄκουε σὰν νὰ μὴ τὰ ἄκουε»¹².

Μ' αὐτὲς τίς σκέψεις νομίζω ὅτι ἀντιλαμβανόμεστε τὸ πὼς μπορεῖ νὰ γίνῃ πρακτικὴ ἢ ἄσκηση ἐν ἀγάπῃ στὶς διαπροσωπικὲς μας σχέσεις, σύμφωνα πάντοτε μὲ τίς ὑποθήκας ἐκείνου, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Γέρων Ἰερώνυμος τῆς Αἰγίνης συνιστοῦσε σὲ κάποια κυρία:

«Ἄν δὲν ἔχῃς Ἰσαὰκ Σύρο, καὶ ἂν δὲν ἔχῃς λεφτὰ νὰ τὸν ἀγοράσῃς, νὰ πάρῃς μιὰ τσάντα καὶ νὰ βγῆς νὰ ζητήσῃς χορήματα καὶ νὰ τὸν πάρῃς»¹³.

12. Πρβλ. τὴν ἀπόκριση τοῦ ἀββᾶ Ποιμένος σὲ σχετικὴ ἐρώτηση ἀδελφοῦ:

—«Ἄν δῶ φταίξιμο τοῦ ἀδελφοῦ μου, καλὰ θὰ κάμω νὰ τὸ σκεπάσω».

—«Τὴν ὥρα ὁποῦ θὰ σκεπάσουμε τὸ φταίξιμο τοῦ ἀδελφοῦ μας, θὰ σκεπάσῃ καὶ ὁ Θεὸς τὸ δικό μας. Καὶ τὴν ὥρα ὁποῦ θὰ φανερώσουμε τὸ φταίξιμο τοῦ ἀδελφοῦ, θὰ φανερώσῃ καὶ ὁ Θεὸς τὸ δικό μας». (Λόγος 18', εἶπε Γέρων..., σ. 203).

13. Σωτηρίας Δ. Νούση, Ὁ γέρον Ἰερώνυμος τῆς Αἰγίνης (1883-1966), Ἀθήναι, ἔκδ. «Ἐπτάλοφος» 1978, σ. 190. Ὁ ἴδιος ἔλεγε, ὅτι τὸν Ἰσαὰκ τὸν Σύρο τὸν εἶχε γιὰ Γεροντὰ του καὶ πρόετρεπε: «Νὰ τὸν ἔχῃς καὶ σὺ» (σ. 75).

«Ἀνοίξετέ τον, διαβάσετέ τον, πλουτίσατε πνευματικά. Βέβαια δὲν μπορούμε αὐτὰ πού γράφει νὰ τὰ κάνουμε ὅλα ἐμεῖς. Ἐκεῖνοι ἦσαν ἄλλοι ἄνθρωποι. Ἐμεῖς νὰ τὰ διαβάζουμε καὶ μόνον γιὰ μετάνοια εἴμαστε» (σ. 189).